

(cuvinte specifice dialectelor și graiurilor), influența românei asupra limbilor popoarelor învecinate (cuvinte exportate, în majoritate din terminologia pastorală), variantele sociale (cuvinte argotice). Pentru a completa imaginea de ansamblu a limbii române, Marius Sala vorbește despre stratul latin, substratul traco-dac și superstratul slav, despre celelalte influențe străine și, în mod special, despre faptul că limba română este „de două ori latină” (p. 171), prin cuvintele moștenite și prin cele împrumutate ulterior, fenomen care stă și la baza a numeroase dublete etimologice (lat. *vesica* s-a moștenit ca *bășică* și s-a împrumutat ca *vezică*).

În capitolul *Moștenirea latinească* sunt prezentate atât câteva împrumuturi făcute de latină (și transmise apoi limbilor romanice) din substratul celtic (*caballus, camisia*), din greaca veche (*bracchium*), cât și împrumuturile făcute de română din latină – aproximativ 2000 de cuvinte, în afară de derivate, majoritatea având o poziție centrală în lexicul românesc. Se face o scurtă prezentare a acțiunii legilor fonetice asupra cuvintelor moștenite din latină, precum și a schimbărilor fonetice neregulate. Autorul îi urmează pe Sextil Pușcariu și pe I. Fisher, preferând, în studiul cuvintelor moștenite, perspectiva istorică romanică: cuvinte panromanice și diferențele semantice dintre acestea (*pasăre, tânăr*) vs cuvinte moștenite de română și de câteva limbi romanice (*a fierbe, frumos*) vs cuvinte moștenite numai de română (*împărat, oaie, a apuca, mare, creștin, lingură*) vs cuvinte moștenite de toate limbile romanice, cu excepția românei. O altă perspectivă este cea a poziției cuvintelor moștenite în lexicul românesc: unele aparțin limbii literare, altele sunt doar dialectale.

În capitolul *Româna – mare importator de cuvinte*, autorul vorbește despre „ospitalitatea” limbii române față de cuvinte provenite din diverse limbi și o ilustrează cu exemple din: latină, traco-dacă, greacă veche, limbi vechi germanice, slavă veche, limba pecenegilor și a cumanilor, maghiară, greacă bizantină și neogreacă, turcă, limbi slave moderne, limbi romanice occidentale, germană, romani, engleză.

Din capitolul *Româna – creator de cuvinte* aflăm că româna (ca și celelalte limbi romanice) a moștenit din latină nu numai cuvinte, ci și sistemul de formare a cuvintelor (sufixe și prefixe). Acest fapt poate să creeze dificultăți în considerarea unor cuvinte (de exemplu, *arătură* sau *cepar*) ca fiind moștenite din latină sau create pe teren românesc. În aceeași situație incertă se află și derivatele existente în mai multe limbi romanice, dar absente din latină, cum este cazul verbului *a îngrășa* și al corespondentelor sale romanice. Pentru aceste cazuri, autorul sugerează posibile criterii de diferențiere. Tot interne sunt și creațiile expresive (*hârș!*, *șovâlc!*) ori trecerile de la nume proprii la nume comune (*joben, penteleu*).

Româna nu e numai un mare importator de cuvinte, ci și *exportator de cuvinte*, ambele ipostaze fiind dovezi ale contactului lingvistic neîntrerupt. Majoritatea cuvintelor „exportate” de română sunt populare, prin contact direct: din terminologia pastorală, s-au transmis în slovacă douăzeci și cinci de termeni, iar în maghiară, peste două sute; *brânză* există în treisprezece limbi, iar *mămăligă*, în unsprezece. Româna a influențat lexical aproape toate limbile slave, maghiara, neogreaca, turca, albaneza, limba romani, limbile vorbite pe teritoriul României și, în stadii mai vechi, slavona, latina medievală. Împrumuturile livrești spre limbile occidentale sunt mai rare (*securitate*).

Primul volum al colecției „Viața cuvintelor” oferă deci atât specialiștilor, cât mai ales publicului larg o imagine de ansamblu asupra limbii române, a structurii și a evoluției sale lexicale. Stilul relaxat și jovial al autorului, precum și informațiile selectate în mare măsură pentru caracterul lor anecdotic reprezintă o invitație pentru lectura întregii colecții.

ADINA DRAGOMIRESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

RODICA ZAFIU, **101 cuvinte argotice**, București, Humanitas, 2010, 384 p.

Deschisă de însuși coordonatorul ei, Marius Sala, printr-un volum-program, *101 cuvinte moștenite, împrumutate și create*, colecția „Viața

cuvintelor” continuă cu *101 cuvinte argotice*, de Rodica Zafiu, șefa Catedrei de limba română de la Facultatea de Litere a Universității din

București și cercetător la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. De-a lungul timpului, autoarea a fost preocupată constant de tema argoului, ținând un curs special la Facultatea de Litere și prezentând diverse aspecte legate de argou și de termenii argotici în rubrica săptămânală din „România literară”.

După tipicul colecției, cartea se deschide cu *De ce? (și cum?)*, p. 9–11, prin care autoarea captează atenția cititorilor, subliniind fascinația pe care o exercită argoul atât asupra utilizatorilor, cât și asupra cercetătorilor, prezintă dificultățile studierii termenilor argotici, adesea neatestați în dicționare și aflați în permanentă transformare, expune principiile care au stat la baza selecției cuvintelor discutate.

Cartea are două părți: *Argoul românesc* (p. 13–83) și *Cuvintele* (p. 85–338), încheindu-se cu o vastă *Bibliografie* (p. 339–356) și cu un *Indice de cuvinte* (p. 357–380).

În prima parte, autoarea se oprește asupra unor probleme esențiale pentru studierea argoului. În *Delimitarea argoului*, se oferă o definiție a acestui limbaj și se prezintă funcțiile argoului – identitară, criptică, ludică –, ultima părând a fi cea mai importantă. Autoarea arată că prototipul argoului și cea mai veche formă de argou cunoscută este limbajul interlop; argoul are variante regionale, un caz special fiind cel din Republica Moldova, având ca sursă principală argoul rusesc; totuși, circulația termenilor și uniformizarea sunt asigurate prin instituțiile de învățământ, și, până de curând, prin serviciul militar obligatoriu. Sunt inventariate sursele argoului: limba comună, regionalisme, arhaisme, termeni marinărești, jargonul șoferilor, limbajul juridic și polițienesc, terminologia calculatoarelor și a comunicării prin internet. După ce delimitează argoul de jargon, de limbajul familiar, de cel popular și de cel vulgar, autoarea menționează diversele denumiri ale fenomenului: „limba cârâitorilor”, „limba hoțească”, „șmeche-rească”, „limba șmecherilor”, „miștocărească” etc.

În continuare, se prezintă *Istoricul fenomenului și al cercetării*, de la prima atestare a argoului românesc, aparținând lui N.T. Orășanu (1860/1861) până la cele două site-uri recente consacrate limbajului familiar și argotic, *123urban.ro* și *dicționarurban.ro*.

Dificultățile cercetării pornesc mai ales de la faptul că argoul este slab atestat în scris, unele evoluții intermediare dispărând fără urmă.

Descrierile din interior nu sunt foarte utile, pentru că „vorbitorul de argou nu ia distanță față de limbajul său și nu are competențe de analiză semantică” (p. 37). Stabilirea etimologiei cuvintelor argotice este dificilă nu numai din cauza absenței atestărilor, a modificărilor de formă și de sens care nu se supun unor reguli clare, ci și din cauza existenței unor piste false, a unor legende apărute spre a motiva formele obscure.

Descrierea argoului actual se deschide cu trăsăturile sale generale: caracterul oral, evoluția rapidă și spectaculoasă, economia de mijloace, în paralel cu tendința mai puternică de amplificare. Autoarea realizează o analiză a fenomenului argotic la nivel fonetic (pronunția populară a unor termeni: *benocla*, *bagabont*), morfosintactic (forme de plural de tipul *cauciuce*, *benoacle*, prezența cliticului *o* – *a o mierli*, *a o aburi* –, tiparul superlativ *băiat de băiat* etc.), semantic (verbe cu sens vag – *a arde*, *a frige*, *a pârlî* –, sinonimia bogată legată de părțile corpului, de acțiunile de bază, omonimia exploatată prin jocurile de cuvinte), pragmatic (sfera conflictuală, exprimarea dezacordului), oprindu-se, în finalul capitolului, la antroponimia și toponimia argotică (*Ciumete*, *Curcanu*; *Bucale*, *Țeapa cu cartof*).

Ultima secțiune a primei părți este rezervată *Surselor lexicului argotic*. Autoarea discută împrumutul lexical (din rromani – „elementul cel mai caracteristic și mai consistent al argoului românesc”, p. 47 –, din turcă, din greaca modernă, din idiș, din germană, din limbile slave, din limbile romanice, din engleză), evoluția semantică (metafora, metonimia, derivarea sinonimică, extinderi și îngustări semantice, antifraza și eufemismul ironic, litota, hiperbola, „dezagreabilul ca mijloc de întărire”), derivarea, compunerea, conversiunea, abrevierile, frazeologia, jocurile de cuvinte.

A doua parte a cărții conține „viața” celor 101 cuvinte, selectate, după cum menționează autoarea la început, în special după principiul reprezentativității și al lipsei de transparentă. Au fost alese și elemente colocviale, termeni din lumea interlopă, din argoul comun, din limbajul tinerilor etc. Lista de cuvinte este următoarea: *abureală*, *acaret*, *a (o) arde*, *babardeală*, *babaroase*, *barosan*, *bazat*, *belea*, *bengos*, *Berilă*, *bididiu*, *blat*, *bungheală*, *caft*, *caleașcă*, *cambuză*, *caraiman*, *caraliu*, *a cardî*, *cașto*, *caterincă*, *cazma*, *chiftea*, *ciocoflender*, *ciordeală*, *ciumeg*, *coajă*, *cocalar*, *coclit*, *coco*, *cotola*, *diliu*, *diribau*,

dumă, exivă, fartișier, felie, flit, a (și-o) fura, furăciune, gagi, ginitor, grubă, hai, haloimăs, husen, impresii, interval, încliflat, licurici, lovele, machit, mahăr, maimuță, mangleală, mansardă, mardo, marfă, martalog, matrafo, meserie, mișto, moară, moca, molan, mucleș, muian, nasol, nașpa, oha, panacot, panaramă, papaciocar, para-ndărăt, paranghelie, parașută, pârnaie, penal, pișan, a pili, pontoarcă, produs, puriu, rechin, sas, sifon, „spală-varză”, șeștache, șmecher, șmen, șpagă, șpringar, ștoarfă, șucar, şuș, tiră, tuflă, țeapă, ușchit, zotcă, zulă. Descrierea acestor cuvinte lasă loc referirilor la alte sute de cuvinte argotice, sistematizate în indicele de materii.

Pentru a oferi o idee despre cum arată „viața cuvintelor” argotice, prezentăm câteva exemple. Cuvântul *ciocoflender* a fost pus în circulație în 2007, într-un spot publicitar avându-l ca protagonist pe actorul Florin Piersic. Fără a avea un sens precis, cuvântul a intrat în seria *dat naibii, bengos, penal* etc., deci cu o conotație pozitivă. Explicația „etimologică” oferită de actorul însuși (profesorul de matematică i se adresa așa pentru că era slab la matematică), alături de atestările din dicționare ale unor cuvinte apropiate ca formă (*ciocofleandură* „ciocoi”, contaminare între *ciocoi* și *fleandură*) și de sonoritățile argotice pe care le au (pseudo)țigănișme ca *luceflender, ceafleander, lucefengher*, arată că sensul acestui termen expresiv este predominant depreciativ, fiind valorizat pozitiv numai prin folosirea în respectivul spot publicitar.

Termenul *interval* din expresia *a ieși la interval* „a oferi sau a propune (ceva)” este un caz tipic de pătrundere a unui neologism cult în lexicul și în frazeologia argotică. Sensurile din dicționare ale cuvântului *interval* nu pot explica în niciun fel sensul expresiei *a ieși la interval*. Explicația vine din lumea cazarmii și a închisorii, în care *intervalul* reprezintă spațiul dintre paturi din dormitoare comune; în armată, e spațiul în care militarul e obligat să iasă la venirea unei inspecții; în închisoare, e spațiul unde se petrec înfruntările, ieșirea *la interval* echivalând cu ieșirea *la bătaie*.

Un fenomen interesant îl reprezintă trecerea de la expresia mai veche *pe de-a moaca* la actualul (*pe*) *moca*, cu sensul „pe degeaba”, explicată de autoare prin remotivare sau prin etimologie populară bazată pe paronimie: vorbitorii au înlocuit cuvântul *moacă* (care continuă să apară independent în limbajul argotic), aflat într-o relație semantică obscură cu *pe de-a moaca*, cu un cuvânt cunoscut, *moca* (tip de cafea), pe baza asemănării formale, fără ca neologismul să aibă vreo legătură semantică cu sensul expresiei. *Moacă* însuși, cuvânt vechi în limbă, are o etimologie necunoscută, părând să stea la originea derivatului *mocan*, a verbului *a se mocăi* și fiind pus în relație cu formații expresive ca *mocofan, mocârțan*.

Poveștile, cel puțin la fel de interesante, ale celorlalte 98 de cuvinte, se pot afla doar prin lectura cărții.

ADINA DRAGOMIRESCU

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie nr. 13*

MIHAI VINERIANU, dr., **Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică**, București, S.C. ALCOR EDIMPEX S.R.L., 2008 și 2009, 935 p.

Spicuiam mai întâi din surprinzătorul *Cuvânt înainte* semnat de domnul profesor dr. Constantin Frâncu, șeful Catedrei de Limba Română și Lingvistică generală a Facultății de Litere din Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași:

„Domnul Mihai Vinereanu își propune să aducă o viziune cu totul nouă asupra limbii române”. „În principiu, autorul nu este de acord cu ipoteza romanizării Daciei, invocând fapte care țin de factorul timp, de factorul spațiu și de cel socio-lingvistic”. „Consider că dicționarul în discuție este o serioasă descriere a structurii

etimologice a limbii române întrunind trei condiții esențiale: 1. este fără contradicții, [...] 2. este exhaustivă, [...] 3. spre deosebire de alte dicționare (DA, DLR, DEX), explică etimologiile și evoluțiile de sens într-un mod logic și plauzibil”.

În *Argument* (p. 10), autorul dicționarului face următoarele precizări: din cele aproximativ 5 000 de cuvinte-titlu provenind din fondul vechi sau tradițional, „după calculele noastre, elementele comune cu latina nu depășesc 13%, cele slave reprezintă cam 8%, cele turcești 4,5%,